

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Κοινωνικές Επιστήμες (Τεύχος 2-3) Η κρίση

Διεύθυνση: Ν. Παναγιωτόπουλος

Συντακτική Επιτροπή: Αθηνά Αθανασίου, Stéphane Beaud, Anna Boschetti, Jérôme Bourdieu, Donald Broady, Liliana Deyanova, Yves Dezalay, Rick Fantasia, Sandrine Garcia, Bertrand Geay, Μιχαλίνος Ζεμπύλας, Johan Heilbron, Χριστίνα Κουλούρη, Γεράσιμος Κουζέλης, Christian Laval, Frédéric Lebaron, Remi Lenoir, Δήμητρα Μακρυνιώτη, Christian de Montlibert, Αλέξης Πέτρου, Virgílio Borges Pereira, José Luis Moreno Pestaña, Franck Poupeau, Andrea Rapini, Gisèle Sapiro, Franz Schultheis, Delphine Serre, Σπύρος Τάνταρος, Σταύρος Τομπάζος, Αναστασία Τσαμπάρλη, Bernard Vernier, Loïc Wacquant, Anne-Catherine Wagner, Νικόλας Χρηστάκης

Υπεύθυνοι Σύνταξης: Θεόδωρος Θάνος & Αθηνά Καρατζά
Γραμματεία Περιοδικού: Ανίλα Αλιάι & Κυριακή Γεωργουδάκη
Υπεύθυνες επικοινωνίας: Γιώτα Ψαρρού & Ιωάννα Μικρογιαννάκη
ISSN: 2241-1984 **Έτος:** 2013 **Τιμή τεύχους:** 20,00 €

Τη δεύτερη χρονιά κυκλοφορίας του, το τεύχος του επιστημονικού περιοδικού **ΚΕ** είναι διπλό, αφενός, έχει ως θέμα τις διάφορες μορφές οδύνης που παράγει η σημερινή οικονομική κρίση, αφετέρου, προσφέρει εργαλεία για την κατανόησή της τόσο στην Ελλάδα όσο και στο διεθνές επίπεδο, και φέρει τον τίτλο:

Η κρίση

Αντλώντας από τα δεδομένα της καθημερινότητας, σε μια προσπάθεια καταγραφής του βιώματος της κρίσης, διαδραματίζοντας ένα ρόλο «δημόσιου συγγραφέα», παρουσιάζονται συνεντεύξεις με δρώντες που προέρχονται από διάφορα επαγγελματικά και κοινωνικά περιβάλλοντα και συ니στούν διαφορετικές περιπτώσεις οδυνών με στόχο να αποδοθεί και να κατανοηθεί η πολυφωνία της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας.

Νίκος Παναγιωτόπουλος, *Εισαγωγή στην κοινωνιοανάλυση*

Παρουσιάζεται η μέθοδος της κοινωνιοανάλυσης, η οποία ενεργοποιήθηκε στις συνεντεύξεις.

η κοινωνιολογία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα πολύ ωφέλιμο και ισχυρό εργαλείο προσωπικής γνώσης [...] το οποίο μάς επιτρέπει να κατανοήσουμε "γιατί είμαστε ό,τι είμαστε, γιατί ζούμε ό,τι ζούμε, όπως το ζούμε, γιατί κάνουμε ό,τι κάνουμε, γιατί σκεφτόμαστε ό,τι σκεφτόμαστε, γιατί αισθανόμαστε αυτή ή την άλλη αντίφαση και οδύνη..."».

Η οικονομία της ανάγκης

Η Φανή, 75 ετών, ως νοικοκυρά είναι, όπως την αποκαλεί ο σύζυγός της, ο Γιώργος, ο «υπουργός οικονομικών του σπιτιού» και δεν περίμενε την οικονομική κρίση για να μάθει να ζει με αυτήν, όπως φανερώνεται τόσο στα λεγόμενά της όσο και στην κατάρτιση του προϋπολογισμού που καταθέτει.

«μπορεί να πήγαμε με το ρυθμό χελώνας όλη τη ζωή μας αλλά δεν πέσαμε κάτω ποτέ, πάντα κανονικά πήγαμε, δεν πέσαμε...»

«δεν παίρνω κάθε μέρα ψωμί, παίρνω κάθε Σάββατο δυο φρατζόλες και την Τετάρτη μετά, έτσι ξεραίνεται σιγά-σιγά και δεν τρώγεται πολύ, το φρέσκο το τρως αμέσως..., ε πάω! Αν δεν κάνεις τέτοια κόλπα δεν τη βγάζεις...»

Η απούσα παρουσία

Η υπό μορφή μονολόγου παρουσίαση του διαλόγου με μια νεαρή αλλοδαπή φοιτήτρια σε ελληνικό πανεπιστήμιο, την Ιωάννα, καταδεικνύει την καταλυτική δράση που μπορεί να ασκήσει η κοινωνιολογική έρευνα ως ανάλυση και αυτοανάλυση.

«Ποιος θα το 'λεγε ότι το να είσαι διαφορετικός –έστω και στα χαρτιά– θα προκαλούσε τόσο πόνο. Αυτό που κρίνουν, [...] κοιτάνε καχύποπτα, απεχθάνονται... δεν είσαι εσύ, είναι ένα χαρτί, διότι, πολύ απλά, εσένα δεν σε ξέρουν, δεν μπήκαν καν στον κόπο να σε μάθουν, να σε γνωρίσουν, να σου δείξουν ότι ανήκεις κάπου»

«Είμαι κάτι σαν σύνθεση του εδώ και του εκεί. Είμαι αταίριαστη, με λίγα λόγια»

Στην ασπρόμαυρη έκδοση του **ΚΕ** φιλοξενούνται, επίσης, τρία έγχρωμα καλλιτεχνικά έργα του ζωγράφου Κώστα-Ηρακλή Γεωργίου, τα οποία δημιούργησε με έμπνευση κοινωνιολογικές αναλύσεις σχετικές με τη θεματική του τεύχους.

Εύα Παπώτη, *Μια «γριά» νέα*

Αλίκη Παναγή, *Ένα αβέβαιο μέλλον*

Κλαίρη Ανδρέου, *Μια πολύ εύθραυστη ισορροπία*

Νίκος Παναγιωτόπουλος, *Η οικονομία της ανάγκης*

Εύα Παπώτη, *Μια ζωή που... «εξανεμίζεται»*

Νατάσα Κονδύλη, *«Ο κύκλος των χαμένων»... προσδοκιών*

Ιωάννα Μικρογιαννάκη, *Διπλός καταναγκασμός*

Γιώτα Φαρρού, *Το «επιχειρηματικό ήθος» στην επιβίωση του επιχειρείν*

Νίκος Παναγιωτόπουλος, *Η απούσα παρουσία*

Franz Schultheis, Michael Gemperle & Patricia Holder, *«Τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα θέλω, τίποτε παραπάνω!»*

Η Κατερίνα βρίσκεται εγκλωβισμένη στα 30 της χρόνια: στο μεταίχμιο μιας δεκαετίας που φεύγει χωρίς καρπούς και μιας δεκαετίας που έρχεται χωρίς όνειρα, ζει ως άνεργη εργαζόμενη: εργάζεται, αλλά νιώθει άνεργη.

«Πρέπει κάτι να γίνει πια, αν δεν μπορεί να γίνει τίποτα άλλο, ας παντρευτούμε, να περάσουμε μια μέρα καλά.»

Βιώνοντας τις επιπτώσεις της ανεργίας στην οικογένειά της πριν ακόμη εκείνη μείνει άνεργη, μέσα από το παρατεταμένο εργασιακό κενό του συζύγου της, η Ελευθερία αισθάνεται ανήμπορη να διεκδικήσει το μέλλον της.

«Δεν μπορούμε να σηκωθούμε το πρωί... που εγώ ξυπνούσα 07:30 η ώρα και ήμουν μέχρι το βράδυ στο πόδι! Ναι, δηλαδή, έχουμε πέσει πάρα πολύ.»

Στην «αλλαγή επαγγέλματος» που προτείνει ο Πέτρος (αρχιτέκτονας) ως ύστατη λύση αποκρυσταλλώνεται η πολύ εύθραυστη ισορροπία ανάμεσα στην ανάγκη για επιβίωση και την ανάγκη για δημιουργία.

«Νομίζω στην Ελλάδα κανείς δεν μπορεί να κάνει σχέδια... Μπορεί κάποτε να έχω λεφτά και να χτίσω τουλάχιστον το σπίτι μου.»

Για τη Ναταλία, παιδαγωγό ειδικής αγωγής, που επένδυσε σε μια εργασία που θα της εξασφάλιζε την ικανοποίηση από μια δημιουργική πρακτική κι έναν

ευοίωνο ορίζοντα ανέλιξης, η βίωση της ματαίωσης αυτής της επένδυσης είναι σχεδόν αβίωτη.

«Πολλές φορές, γράφουμε και λιγότερα από όσα θα έπρεπε να γράψουμε, για να κάνουμε και οικονομία στο χαρτί, τόσο τραγικά τα πράγματα. Πολλές φορές έχω ακούσει την προϊσταμένη να με μαλώνει: “γιατί γράφεις τόσα πολλά;”, “γιατί είναι απαραίτητα”, της απαντάω, αλλά μου λέει: “δεν έχουμε χαρτί, κοπέλα μου, να το τυπώσουμε”.»

Εξαιτίας μιας σειράς από «εκπτώσεις» στο χώρο της υγείας που αντιτίθενται σε καθ’ όλα επιστημονικές απαιτήσεις, η Αλεξάνδρα, γιατρός-λειτουργός, δεν μπορεί να κάνει τη δουλειά της.

«Να θέλω να προτείνω μια θεραπεία, να τη σκέφτομαι και μετά να προσπαθώ να βρω μια άλλη εναλλακτική... ή... έναν άλλο συνδυασμό φαρμάκων... πιο φθηνό... Έχει μπει ο παράγων οικονομία στην ιατρική σκέψη, που αυτό είναι ανεπίτρεπτο...»

Η Χριστίνα, 29 ετών, αναπληρώτρια εκπαιδευτικός, βιώνει με θυμό το άγχος τη επερχόμενης απόλυσής της, το οποίο καταλήγει άγχος για την ίδια την επιβίωσή της, και ζητά να της επιτρέψουν να ενηλικιωθεί και να ζήσει με αξιοπρέπεια.

Ως τότε, δηλαδή, θα πρέπει να αποδεικνύω ότι είμαι ικανή για να

εργαστώ; Είμαι ικανή να δουλέψω σαν αναπληρώτρια, αλλά όχι σα μόνιμη; [...] Όταν με ρωτάνε τι επαγγέλλομαι, απαντώ “μπαλωματού”. Μπαλώνω τα κενά των μονίμων.»

Προερχόμενος από μια οικογένεια εμπόρων, βιοπαλαιστών, ο Ανδρέας, στα 35 του, αγωνίζεται να μην κλείσει η επιχείρησή του υπό το βάρος τού να αποφύγει τον κίνδυνο να είναι εκείνος από την οικογένειά του που θα χάσει τη συσσώρευση κεφαλαίου δύο τουλάχιστον γενεών.

«Όταν έχεις συνείδηση μέσα σου για το τι συμβαίνει απέναντι σε κόσμο που τον συναντάς καθημερινά και δεν μπορείς να τον ξεχρεώσεις..., ενώ έχεις όλη την καλή διάθεση να το κάνεις, είναι λογικό, λόγω συνειδήσεως, να μην μπορείς να κοιμηθείς, να σε πιάνει μεγαλύτερο άγχος, να έχεις στρες, να έχεις... [...], άγχος μεγάλο..., να μην μπορώ να κοιμηθώ, να σκέφτομαι όλο το βράδυ το τι θα κάνω την άλλη μέρα...».

Η Μαρίνα και η Αλεξία, δύο εκπαιδευτικοί, μιλούν σε ξένους ερευνητές και περιγράφουν τις εργασιακές συνθήκες τους. Οι πολλές μικρές ιστορίες της καθημερινής ζωής σε μια κοινωνία που πλήττεται από την κρίση συνθέτουν μια αφήγηση στην οποία οι δυο γυναίκες λειτουργούν ως εθνογραφικοί πληροφορητές.

Franz Schultheis

Κοινωνιοανάλυση πέρα από τα σύνορα

Προκειμένου να φτάσει στο μακρύ πολυπόθητο διεθνές άνοιγμα της κοινωνικής επιστημονικής έρευνας και της κοινωνιο-κριτικής ανάλυσης, ο κοινωνιολόγος πρέπει πρώτα ο ίδιος να πραγματοποιήσει επιτόπιες παρατηρήσεις, ανεξαρτήτως του πόσο δύσκολη μπορεί να καταλήξει να είναι η εμπειρική δουλειά εξαιτίας της ιδιότητάς του ως «ξένου», καθώς, επίσης, και από τα συχνά μη αμελητέα προβλήματα επικοινωνίας. Αυτό που μπορεί αρχικά να φαίνεται ως μια περιπτή αναπηρία θα μπορούσε να του προσφέρει μια βαρύνουσα ευρετική ευκαιρία, καθώς το γεγονός ότι είναι «ξένος» θα μπορούσε να μετατραπεί σε μια αναστοχαστική «απόσταση» από τα φαινομενικά αυταπόδεικτα δεδομένα της καθημερινής ζωής μιας άλλης κοινωνίας.

Σταύρος Τομπάζος

Στοιχεία για την κατανόηση της κεφαλαιοκρατικής κρίσης

Η παγκόσμια οικονομική κρίση δεν προέρχεται από μια πτώση του ποσοστού του κέρδους, αλλά από ένα σχήμα αναπαραγωγής του κεφαλαίου με υψηλό ποσοστό εκμετάλλευσης που εξασφάλιζε την πραγματοποίηση της αξίας, διά μέσου ενός απορρυθμισμένου χρηματοπιστωτικού συστήματος, επιτρέποντας μια άνευ προηγούμενου συσσώρευση μη βιώσιμων χρεών που δεν είναι δυνατόν να εξυπηρετηθούν, από τη μια πλευρά, και συσσώρευση πλασματικού κεφαλαίου, από την άλλη. Η μετεξέλιξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε κρίση του δημόσιου χρέους αποτελεί μια προσπάθεια του κεφαλαίου να περιορίσει, όσο μπορεί, την απαξίωσή του. Αυτή η προσπάθεια, όμως, υπονομεύει το κοινωνικό, πολιτισμικό και δημοκρατικό κεκτημένο και οξύνει την ταξική σύγκρουση. Η οικονομική κρίση μετεξελίσσεται σε μια κρίση πολιτισμού, διότι η «βιωσιμότητα» του κεφαλαίου αντιτίθεται, φανερά πλέον, στο ρητό ή υπόρρητο αξιακό υπόβαθρο του «δυτικού πολιτισμού».

François Chesnais

Τα πρώτα πέντε χρόνια τής σε εξέλιξη παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης

Το άρθρο αυτό διακρίνει τρεις φάσεις στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης μέχρι σήμερα. Εξετάζει με περισσότερη λεπτομέρεια, πρώτα, την αρχική περίοδο (2007-2008) της χρηματοπιστωτικής αναταραχής και, έπειτα, την τραπεζική κρίση στην ευρωζώνη η οποία ξεκίνησε το 2010, όπου τα περιουσιακά στοιχεία που ήταν επιρρεπή στην κρίση ήταν τα κρατικά χρεόγραφα. Επίσης, αναζητά να κατανοήσει τους λόγους της ικανότητας του συστήματος να αντισταθμίσει τις συνέπειες των θεμελιωδών αντιφάσεων του και των αυταπατών που γεννήθηκαν από το φετιχισμό του χρήματος, να επιβάλει μέτρα λιτότητας αν όχι ολοκληρωτικής εξαθλίωσης, ως εκ τούτου, κάνοντας την κρίση το έδαφος για την εφαρμογή του Δόγματος Σοκ. Ο ορισμός της χρηματοπιστωτικοποίησης διευρύνεται και γίνεται αντιληπτός ως μια εποχή που χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετικά ισχυρή συγκέντρωση τόσο βιομηχανικού όσο και έντοκου κεφαλαίου, όπου επίσης το κεφάλαιο έχει συνεχώς αυξήσει την κλίμακα της ιδιοποίησης της αξίας και της προστιθέμενης αξίας επιβάλλοντας τον έλεγχο σε έναν μεγάλο αριθμό διαστάσεων της κοινωνικής ζωής.

Michel Husson

Πολιτική οικονομία του «ευρω-συστήματος»

Το άρθρο αυτό επιχειρεί να δείξει πώς η σημερινή κρίση της ευρωζώνης αντικατοπτρίζει τις αρχικές ατέλειες της σύλληψης του «ευρω-συστήματος» του οποίου οι αντιφάσεις, που αποκαλύφθηκαν από τη χρηματοοικονομική κρίση, είναι δομικής φύσης. Η ανάδειξη αυτή πραγματοποιείται ενεργοποιώντας μια στατιστική και αναλυτική μεθοδολογία που προσφέρει στη μελέτη αυτή έναν «τεχνικό» χαρακτήρα. Αλλά αυτό είναι ένα απαραίτητο στάδιο για να καταλήξουμε σε μια πιο ισχυρή διάγνωση για τις πιθανές εξόδους από τη σημερινή κρίση ή μάλλον από την, ειδικότερα, ευρωπαϊκή της διάσταση. Αυτή η κρίση έχει βαθύτερες ρίζες από το σύμπτωμα από το οποίο εκφράστηκε, δηλαδή, ως κρίση δημοσίων χρεών. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχουν παρά δύο εξοδοί που παρέχουν μια απάντηση προσαρμοσμένη στη δομική φύση της ευρωπαϊκής κρίσης: είτε η βλάβη του ευρω-συστήματος είτε τη ριζική αναδιαμόρφωσή του. Οι άλλοι περιορίζονται στο να επιδεικνύουν τις αντιφάσεις στην πάροδο του χρόνου ή να προγραμματίζουν μια κοινωνικά απαράδεκτη παλινδρόμηση.

Νίκος Παναγιωτόπουλος & Μαρία Βιδάλη

Η μιζέρια της πολιτικής

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται μια ανάλυση της κοινωνιογένεσης της διαδικασίας αυτονόμησης μιας νέας συλλογικής διαχειριστικής πρακτικής της κοινωνικής προστασίας που τείνει να εγκαθιδρυθεί στο σύγχρονο ελληνικό κοινωνικό κράτος, σ' ένα βαθμό, ως προϊόν του τρόπου λειτουργίας και των λειτουργιών του πεδίου των θεσμών και των φορέων που συστήνουν το χώρο άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο, η παρούσα εργασία αποτελεί μια συμβολή στην ιστορία του σύγχρονου ελληνικού κοινωνικού κράτους.

Εκτός θεματικής

Christian de Montlibert

Οι οδύνες του μετανάστη-ξένου στο έργο του d'Abdelmalek Sayad

Franck Poupeau

Περιφέρειες: σημείωμα για την εθνογραφία των περιβαλλοντικών ανισοτήτων στο El Alto (Βολιβία)

Στην περίπτωση που επιθυμείτε να εγγραφείτε ως συνδρομητές του περιοδικού επικοινωνήστε μαζί μας με e-mail στην εξής ηλεκτρονική διεύθυνση: praktika_socialsciences@yahoo.gr (γραμματεία περιοδικού ΚΕ) ή maria@alexandria-publ.gr (Εκδόσεις Αλεξάνδρεια)